

Michał Polak

<https://orcid.org/0000-0003-2213-3982>

Wydział Humanistyczny Politechniki Koszalińskiej

Obchody rocznic narodowych przez polskie uchodźstwo polityczne w Wielkiej Brytanii w świetle wydawnictw okolicznościowych Juliusza Ludwika Englerta

Abstrakt: Niniejszy artykuł zawiera prezentację wyników badań nad pracami Juliusza L. Englerta jako kronikarza emigracji, grafika i współautora programów obchodów rocznic narodowych. Podstawę źródłową tych rozważań stanowi szeroki dorobek publikacyjny Englerta, dostępny głównie w archiwach i bibliotekach polskich w Wielkiej Brytanii. Prace kronikarza są doskonałym materiałem poglądowym na temat genezy, okoliczności i przebiegu obchodów ważnych dla polskiego uchodźstwa wydarzeń z historii Polski.

Słowa kluczowe: Juliusz L. Englert, obchody rocznic narodowych, uchodźstwo polskie w Wielkiej Brytanii, Józef Piłsudski, Władysław Sikorski.

Abstract: This article is a presentation of the results of research on the works of Juliusz L. Englert as a chronicler of the emigration, graphic artist and co-author of the programmes celebrating national historical anniversaries. The study is based on Englert's extensive publishing output, available mainly in Polish archives and libraries in Great Britain. Englert's works are excellent demonstrative material for a thorough analysis of the genesis, circumstances and course of the celebrations of events from Polish history important for the Polish people in exile.

Keywords: Juliusz L. Englert, celebrations of national anniversaries, Polish refugees in Great Britain, Józef Piłsudski, Władysław Sikorski.

Rząd Rzeczypospolitej na uchodźstwie w okresie od lipca 1945 r. do 1990 r. z sukcesem zrealizował misję zachowania ciągłości prawowitych władz polskich, stanowiąc symbol nieugiętej woli narodu do zachowania suwerenności od sił zewnętrznych. Polacy, którzy w dramatycznych okolicznościach podjęli decyzję o pozostaniu na obczyźnie, utworzyli społeczność na uchodźstwie, którą jednoczyły polski język i tradycje, ale również pamięć o ważnych i symbolicznych wydarzeniach z historii Polski. Kultywowanie rocznic narodowych integrowało Polonię wokół sprawy polskiej, a także – co nie mniej istotne – służyło nagłaśnianiu postulatów uchodźstwa polskiego na arenie międzynarodowej wolnego świata.

Godne obchodzenie rocznic i jubileuszy było możliwe nie tylko dzięki zaangażowaniu władz polskich na obczyźnie, ale również wydatnemu włączeniu się społeczności polskiej na czele z wybitnymi społecznikami, którzy nie szczędzili talentów, sił i środków dla upamiętnienia ważnych w odczuciu Polaków wydarzeń z historii Polski.

Nie ulega wątpliwości, że mjr Juliusz Englert¹ należał właśnie do takich społeczników. Był jedną z najbardziej rozpoznawalnych postaci w „polskim” Londynie przez kilkadziesiąt lat drugiej połowy minionego wieku i pierwszej dekady XXI w. Mnogość jego zainteresowań, a zwłaszcza pasja kronikarska przyniosły mu ogromne uznanie środowiska nie tylko uchodźczego, ale po 1989 r. także w Kraju. Zнали go i cenili historycy, archiwiści, bibliotekarze, muzealnicy, szeroko rozumiane środowisko kombatanckie, ludzie kultury i polityki. Cieszył się uznaniem prezydentów RP na uchodźstwie, a od 1990 r. prezydentów niepodległej Polski.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wyników analizy prac Juliusza L. Englerta jako kronikarza emigracji, grafika i współautora programów obchodów rocznic narodowych. Podstawę źródłową tych rozważań stanowi szeroki dorobek publikacyjny Englerta, dostępny niestety głównie w archiwach i bibliotekach polskich w Wielkiej Brytanii, jak również znajdujący się w moich zbiorach.

Na głęboki patriotyzm Englerta oraz nieustanną – do ostatnich chwil życia – służbę ojczyźnie oddziaływała atmosfera panująca w środowisku rodzinnym. Ogromny wpływ na kształtowanie osobowości Englerta wywarli rodzice: matka Wanda Barbara² – członek Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) i ojciec Adam Wincenty – legionista i historyk³.

¹ Szczegółowo na temat J.L. Englerta zob. *Ojczyzna w obiektywie. Imponderabilia kronikarza Juliusza L. Englerta na emigracji*, red. A. Biernat, W. Stępnia, Warszawa 2010; zob. też: L. Bednarek, W. Mrugała, *Juliusz Ludwik Englert – żołnierz, fotograf, filatelista – historia o wyjątkowym człowieku*, w: *Katalog Krajowej Wystawy Filatelistycznej „Żołnierz polski podczas II wojny światowej”*, red. T. Galant, Koszalin 2015, s. 65–72.

² Urodziła się 13 VI 1892 r. w Warszawie. Pochodziła z zamożnej rodziny. Jej ojciec Leon Rodwand był bankowcem. Zawarła związek małżeński z Adamem Wincentym Englertem, późniejszym podpułkownikiem i historykiem. W czasie II wojny światowej była żołnierzem

Englert urodził się w Warszawie w 1927 r. Był żołnierzem Szarych Szeregów batalionu „Wigry”, ps. Adam, Jastrzębiec. Uczestniczył w Powstaniu Warszawskim na Woli, a od czerwca 1946 r. służył w 2 Korpusie dowodzonym przez gen. Władysława Andersa we Włoszech.

Po przyjeździe do Londynu ukończył studia w Borough Polytechnic. Nie zaprzestał działalności harcerskiej, organizując i obejmując kierownictwo 12 Kręgu Starszoharcerskiego im. prezydenta Warszawy Stefana Starzyńskiego⁴. Niezwykle aktywny, zajął się działalnością patriotyczną oraz zaangażował się w działalność na rzecz Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego, a także Instytutu Józefa Piłsudskiego oraz szeregu innych instytucji uchodźczych.

Spośród wielu jego zainteresowań i pasji należy wymienić fotografię – zarówno portretową, jak i kronikarską, grafikę, publicystykę i felietonistykę. Był twórcą i organizatorem ponad 100 wystaw fotograficznych w kraju i w Wielkiej Brytanii. Wśród wielu różnych rysów biograficznych o jego osobie dominuje określenie – kronikarz emigracji – które najtrafniej oddaje ducha działalności Englerta. Był także autorem wielu projektów graficznych, programów i afiszów teatralnych, druków filatelistycznych oraz wydawnictw okolicznościowych⁵.

Englert zmarł 13 I 2010 r. po długiej chorobie. Pozostawił po sobie niezwykle bogatą spuściznę dokumentującą życie uchodźstwa, ale również publikacje popularnonaukowe propagujące historię Polski oraz przyjaźń polsko-brytyjską wśród Polaków i Brytyjczyków.

AK, ps. Zofia Wysocka; po upadku Powstania Warszawskiego w niewoli niemieckiej. W 1945 r. po uwolnieniu z obozu przez wojska alianckie pozostała na uchodźstwie w Wielkiej Brytanii. W latach pięćdziesiątych przeniosła się do Stanów Zjednoczonych. Po wojnie pracowała jako siostra szpitalna i pielęgniarka. Zmarła 6 X 1962 r. w River Forest w Stanach Zjednoczonych. Została odznaczona m.in. Krzyżem Niepodległości, Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami. Podaję za: J.K. Danel, *Druga Wielka Emigracja 1945–1990. Słownik biograficzny*, t. I, Zamość 2011, s. 593–594. Karolina Grodziska ustaliła (*Polskie groby na cmentarzach Londynu*, Kraków 1995, s. 150), że Wanda Englertowa, podobnie jak Adam Englert, pochowana została na londyńskim St. Mary's Roman Catholic Cemetery.

³ Urodził się 11 XI 1890 r. w Stepaniu. Był absolwentem Uniwersytetu Warszawskiego. Działacz niepodległościowy i żołnierz I Brygady Legionów, członek POW i ppłk żandarmerii Wojska Polskiego. W Polsce niepodległej był współtwórcą i dyrektorem Archiwum Miasta Stołecznego Warszawy. W okresie międzywojennym publikował m.in. w „Strzelcu”, „Bellonie”, „Przeglądzie Historyczno-Wojskowym”. Po wybuchu II wojny światowej przeszedł do konspiracji, jako członek SZP, ZWZ i AK. Został aresztowany przez gestapo po akcji pod Arsenalem i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. Po wojnie udał się do Wielkiej Brytanii, gdzie zmarł 4 X 1958 r. w Londynie. Został odznaczony m.in. Krzyżem Niepodległości (pięciokrotnie), Krzyżem Walecznych i Złotym Krzyżem Zasługi. Podaję za: J.K. Danel, op. cit., s. 592–593; zob. też: A. Suchcitz, *Płk Adam Englert*, w: *Ojczyzna w obiektywie...*, s. 19–21; K. Grodziska, op. cit., s. 150.

⁴ W. Rostocki, „Stepań” w Londynie, w: *Ojczyzna w obiektywie...*, s. 15.

⁵ M. Polak, *Juliusza Englerta pamięć o Marszałku*, w: *Marszałek Józef Piłsudski w pamięci Polaków*, red. nauk. P. Michalak, B. Polak, M. Polak, W. Wierzejewski, Koszalin 2016, s. 170.

Upamiętnienie czynu i życia marszałka Józefa Piłsudskiego oraz rocznic odzyskania niepodległości

Dla Englerta niepodległościowa droga jego rodziców stała się źródłem wielu jego dokonań zmierzających do upamiętnienia w przeróżnych formach czynu Józefa Piłsudskiego i Legionów Polskich⁶. W związku z tym obchodzono na uchodźstwie najczęściej urodziny i imieniny, ale również rocznice śmierci Marszałka. Okazją do jego upamiętnienia były przede wszystkim rocznice odzyskania niepodległości.

W 50. rocznicę śmierci Komendanta mjr Englert wraz z Instytutem Józefa Piłsudskiego (IJP) w Londynie i Galerią Artystyczną Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego (POSK) zorganizował w Londynie, w dniach od 1 do 12 V 1985 r., wystawę „Józef Piłsudski i Jego żołnierze. Wystawa w ramach obchodów 50 rocznicy zgonu Marszałka Polski”.

Ważnym nurtem twórczości Englerta są różnorodne projekty i opracowania graficzne. Pierwszy projekt – okładki – Englert wykonał w 1954 r. do publikacji *W czterdziestolecie wymarszu Legionów. Zbiór wspomnień*, wydanej przez IJP. W 1967 r. zaangażował się w przygotowanie i oprawę graficzną *Programu obchodów uczczenia setnej rocznicy urodzin Józefa Piłsudskiego*. Jednym z wydarzeń tego roku była akademie „Setna rocznica urodzin Józefa Piłsudskiego. Żywa Legenda – droga życia J. Piłsudskiego w poezji i w pieśni”, która odbyła się 3 XII 1967 r. w Royal Albert Hall w Londynie⁷.

W 1979 r. Englert przygotował z kolei program uroczystości z okazji obchodów imienin Marszałka, mających miejsce w Ognisku Polskim w Londynie 17 marca⁸. W 1982 r. ponownie zaangażował się w opracowanie programu uroczystości związanych z imieninami Piłsudskiego (19 marca). Uroczystość została zorganizowana przez IJP, a opiekę artystyczną zapewniła Maryna Buchwaldowa. Wystąpił m.in. chór Młody Głos pod batutą Jacka Rumuna. Słowo wstępne wygłosił prezes Instytutu płk Janusz Rowiński, a uroczystość odbyła się w POSK. Englert przygotował program oraz współpracował

⁶ Warto wspomnieć o ważnej publikacji popularnonaukowej na temat Piłsudskiego – albumie: *Józef Piłsudski: Komendant – Naczelnik Państwa, Pierwszy Marszałek Polski*, opracowanym wraz z Grzegorzem Nowikiem. Układ graficzny był autorstwa Englerta. Pierwsze wydanie ukazało się w Londynie w 1991 r. nakładem Polskiej Fundacji Kulturalnej i Editions Spotkania; wyd. 2 w 1996 r., a w 2007 r. ukazało się poprawione i uzupełnione wyd. 3, tym razem w Warszawie w Oficynie Wydawniczej Rytm. Album ten zasłużenie okazał się wielkim sukcesem wydawniczym, będąc do dziś najważniejszą popularnonaukową publikacją albumową o polskim bohaterze. Szerzej na temat tej publikacji zob. M. Polak, op. cit., s. 172–173.

⁷ Ibidem, s. 173. *Program obchodów uczczenia setnej rocznicy urodzin Józefa Piłsudskiego*, opracowanie graficzne J.L. Englert, Londyn 3 XII 1967 r., ss. 20.

⁸ *Doroczny obchód imieninowy Józefa Piłsudskiego*, program uroczystości, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Ognisko Polskie, Londyn 17 III 1979.

ZYWA LEGENDA

DROGA ŻYCIA JOZEFA PIŁSUDSKIEGO
W POEZJI I W PIEŚNI

wiersze KAZIMIERZA WIERZYŃSKIEGO
z "Wolności Tragicznej" oraz utwory
St. Balińskiego, K. Błakowicz, J. Lechońa,
L.H. Morstina, St. Wyspiańskiego, S. Żeromskiego
i poetów legionowych
SŁOWA MARSZAŁKA z rozkazów, listów i przemówień
układ: Leopold Kielanowski

MUZY - WETERAN POWSTANIA 1863 ROKU - Frakcja rewolucyjna P.P.S. -
Legionści - ulani Beliny - Hallerczycy - żołnierze Formacji Polskich na Wschodzie -
dzieci lwowskie - harcerze wileńscy -

Słowa Marszałka czyta JOZEF OPIENSKI
Narrator: EDWARD CHUDZYŃSKI

Udział biorą: art. dram.: Irena Brzezińska, Janina Jakubówna,
Barbara Reńska, Józef Bzowski, Krzysztof Jakubowicz,
Robert Oleksowicz, Witold Scheybal oraz pp. M. Michtalska,
J. Gąsiorok, A. Konieczny, J. Rumun i A. Rynkiewicz

Połączone Chóry Polskie z Londynu
Akademicki im. K. Szymanowskiego,
im. F. Chopina, Parafialne przy kościele
Św. Andrzeja Boboli i przy kościele Devonla Rd,
z Ealinga i z Willesden.
Solo WŁADYSŁAW HUCZEK
dyr. i kierownik muzyczny RYSZARD J. NAWROT

Zespoły Ludowe: Polska YMCA - Mazury, Syrenka, Krakowiak
z Amersham, Katolickiej Młodzieży z Reading,
układy plastyczne JÓZEF WALCZAK

Związek Harcerstwa Polskiego

organy: ZOFIA COUGHLAN światła: Feliks Stawinski
opracowanie kostiumów: H. Mielżyńska kostiumy muz: Z. Sikorska
Scenografia: TADEUSZ ORŁOWICZ asystent produkcji: J. Brodzki
kierownictwo artystyczne: LEOPOLD KIELANOWSKI

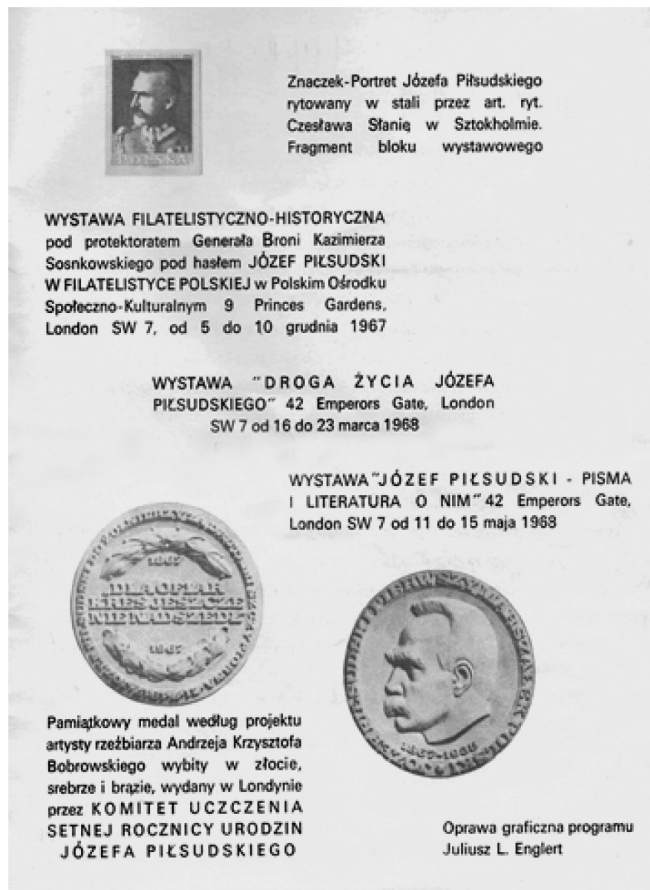
1. Program obchodów uczczenia setnej rocznicy urodzin Józefa Piłsudskiego, opracowanie graficzne J.L. Englert, Londyn 3 XII 1967 r., s. 9; zbiory własne M. Polaka.

przy organizacji obchodów⁹. Podobnie rok później – 19 III 1983 r. uczczono pamięć Marszałka. Englert podczas organizacji i prowadzenia uroczystości ponownie współpracował z Buchwaldową¹⁰. Następnego roku obchody odbyły się w tym samym miejscu¹¹.

⁹ *Doroczny obchód imieninowy Józefa Piłsudskiego*, program uroczystości, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny, Londyn 20 III 1982.

¹⁰ *Obchód imienin marszałka Piłsudskiego*, program uroczystości, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Instytut Józefa Piłsudskiego, Londyn 19 III 1983.

¹¹ *Doroczny obchód dnia imienin Józefa Piłsudskiego*, program uroczystości, opieka artystyczna Maryna Buchwaldowa i J.L. Englert, Instytut Józefa Piłsudskiego, Londyn 17 III 1984. Opracowanie graficzne programu oraz układ wieczoru.

2. Program obchodów uczczenia setnej rocznicy urodzin Józefa Piłsudskiego, opracowanie graficzne J.L. Englert, Londyn 3 XII 1967 r., s. 20; zbiory własne M. Polaka.

W 1985 r. autorem układu wieczoru i oprawy graficznej podobnej rangi uroczystości ponownie był Englert. Słowo wstępne wygłosił Mieczysław Stachiewicz, ówczesny prezes IJP. Z kolei dr Stefan Męgarski zaprezentował referat „Państwo polskie jest wspólnym dobrem wszystkich obywateli”. Podczas części artystycznej wygłaszano słowa i frazy Piłsudskiego, śpiewano pieśni legionowe, wystąpił Zespół Męski Zjednoczonych Chórów Polskich w Londynie¹².

Istotnym obszarem aktywności Englerta było włączenie się w niezwykle ważne dla uchodźstwa polskiego obchody polskiego czynu niepodległościowego. Przygotował m.in. program obchodów jego 60. rocznicy¹³. Uroczystość odbyła

¹² *Doroczny obchód święta imienin Józefa Piłsudskiego*, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Londyn 16 III 1985.

¹³ *Legenda wiecznie żywa. Program uroczystości w 60-tą rocznicę polskiego czynu zbrojnego*, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Great Hall Imperial College, Londyn 18 X 1974.

INSTYTUT JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO
DOROCZNY OBCHÓD ŚWIĘTA IMIENIN

**JÓZEFA
PIŁSUDSKIEGO**

SZESNASTEGO MARCA TYSIĄC DZIEWIĘCIEŚĆ OSIEDMDZIESIĄTEGO PIĄTEGO ROKU
TEATR POLSKIEGO OŚRODKA SPOŁECZNO KULTURALNEGO W LONDYNIE

Naród nasz zrozumiał wielką prawdę życia Piłsudskiego, że jego miłość ojczyzny była najczulsze i najczystsze miary, czysta, bezgraniczna, bezinteresowna. Pragnął on dla Polski wielkości prawdziwej, a na czoło wszystkich zasad, które ku wielkości tej prowadziły, wyrzucił poczucie godności narodowej, majestat obywatelstwa i wzniosłą służbę dla kraju, pogardę dla prywaty, przywiązania i korzyści osobistych, a przede wszystkim wiarę we własne siły narodu. Roman tyk i ideałista w myśleniu, a jednocześnie twórca i praktyczny realizator, kochał Polskę nie jako poetycką wioskę, czy mistyczną abstrakcję, lecz jako twór żywy, atkany z krwi i kości, nie wolny od ciężkich wad i błędów, prowadzących w przeszłości do upadku, lecz jednocześnie pełen najwspanialszych zalet, dzięki którym Rzeczpospolita zdobyła sobie wielkie imię w świecie i wreszcie powróciła, by zająć należne miejsce w rodzinie wolnych narodów.

Mówiąc o Piłsudskim, nie potrafiłbym w najkrótszym nawet przemówieniu nie poświęcić słów kilku serdecznym stosunkom, jakie łączą Komendanta z młodzieżą polską. Gdy go poznałem, był już niewielekiem dojrzałym, ale okazał się najbardziej zupełnie osobistymi ludźmi i — rzecz uderzająca — nie obawiał się poruczać im zadań wysoko samodzielną i odpowiedzialną. Mówił wtedy narzeczaj, że poznała ich na głęboką wodę, a jeśli zdążą dopłynąć do brzozy, staną się jego działnymi, doświadczonymi współpracownikami. Piłsudski wstrząsł w idealizm młodzieży i w czystą bezinteresowność jej stosunku do Polski, a cechy te uważał zawsze za decydujące, zwłaszcza w chwilach ważnych i przełomowych.

Użył młodziec,

że trudności i przeszkość latniały go to, aby je pokonywał, nie zaś po to, aby cofać się przed nimi; „Chłopca, jeśli ci będą mówili, że głowa muru nie przebija, nie wierz temu i wiedz, że to nieprawda”.

Krzysztof Janowski

W NAJBLIŻSZEY WTOREK, 19 MARCA W DNIU IMIENIN
JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO ODPRAWIONA ZOSTANIE NA
JEGO IMPERCE MESA ŚW W KOŚCIELE ŚW ANDRZEJA
BOBOLI O GODZ. 7 WIECZOREM

3. *Doroczny obchód święta imienin Józefa Piłsudskiego*, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Londyn 16 III 1985 r.; zbiory własne M. Polaka.

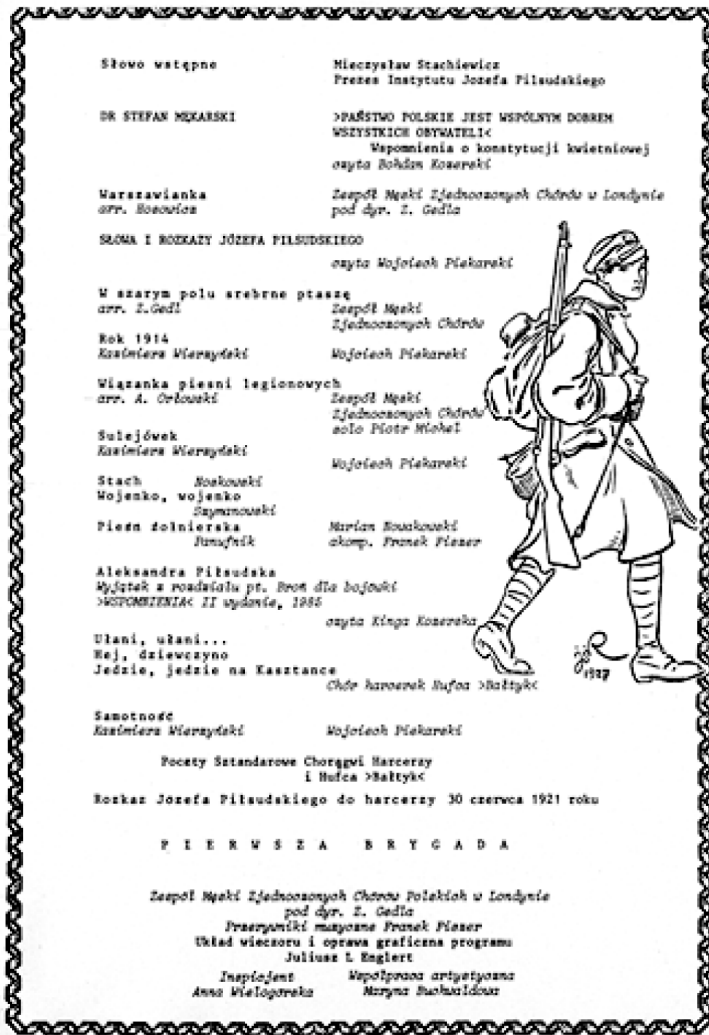
się w Great Hall Imperial College. W tym samym roku współorganizował i opracował graficznie program obchodów 56. rocznicy odzyskania niepodległości¹⁴. Podobnie w 1978 r. przygotował pod kątem graficznym program *1918–1978. 60. rocznica odzyskania Niepodległości*¹⁵.

W kolejnej dekadzie XX w., w 1980 r., Englert opracował graficznie program obchodów Święta Niepodległości i 60. rocznicy Bitwy Warszawskiej¹⁶.

¹⁴ *1918–1974. Wieczór uroczysty*, program uroczystości w 56. rocznicę odzyskania niepodległości, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Londyn 1974.

¹⁵ *1918–1978. 60. rocznica odzyskania Niepodległości*, program uroczystości, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Londyn 11 XI 1978.

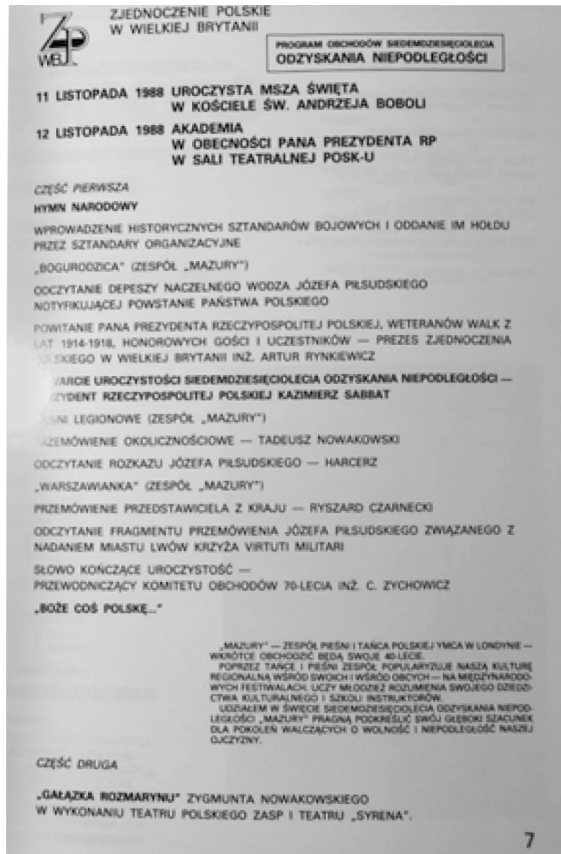
¹⁶ *Uroczysty obchód imienin Józefa Piłsudskiego*, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny, Londyn XI 1980.

4. Doroczny obchód święta imienin Józefa Piłsudskiego, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Londyn 16 III 1985 r.; zbiory własne M. Polaka.

W 1985 r., oprócz przygotowania wystawy „Józef Piłsudski i jego żołnierze. Wystawa w ramach obchodów 50. rocznicy zgonu Marszałka Polski”, opracował program i katalog wystawy oraz zaproszenia.

W 1988 r. zaangażował się w opracowanie graficzne programu obchodów 70. rocznicy odzyskania niepodległości. Uroczystość odbywała się pod protektoratem prezydenta RP Kazimierza Sabbata, a Komitetowi Wykonawczemu przewodniczył Czesław Zychowicz, prezes Zjednoczenia Polskiego w Wielkiej Brytanii. Englert znalazł się w Komitecie Wykonawczym tego wydarzenia. Obchody uświetniła słowno-muzyczna sztuka Zygmunta Nowakowskiego

5. *Niepodległa* – program obchodów 70. rocznicy odzyskania niepodległości, oprawa graficzna J.L. Englert, s. 7; zbiory własne M. Polaka.

Gałązka rozmarynu, również przy współpracy Englerta¹⁷. Powyżej przedstawiony jest program tychże obchodów.

Dwa lata później, 11 XI 1990 r. Zjednoczenie Polskie w Wielkiej Brytanii przygotowało uroczystość z okazji 72. rocznicy odzyskania niepodległości. O randze wydarzenia świadczyła obecność prezydenta RP Ryszarda Kaczorowskiego, który w orędziu mówił m.in. o przełomie dokonującym się w Kraju i zadaniach Polaków: „W nowych warunkach politycznych musimy przestawić nasz sposób myślenia. Współczesna Polska rzeczywistość wymaga młodych umysłów. Niekoniecznie młodych wiekiem, ale młodszym sposobem myślenia. Zdolnych do otrząśnięcia się ze smutnych nawyków przeszłości, zdolnych do pozbycia się ponurej tresury totalitaryzmów i ich skutków. Dla

¹⁷ *Gałązka Rozmarynu. Słowno-muzyczna sztuka Zygmunta Nowakowskiego o Legionach Józefa Piłsudskiego*, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny, Londyn 12 XI 1988.

TEATR POLSKI ZASP I TEATR „SYRENA”

W POSK-U
W SIEDEMDZIESIĄTĄ ROCZNICĘ ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI

GAŁAZKA ROZMARYNU

SŁOWNO-MUZYCZNA SZTUKA O LEGIONACH JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO
ZYGMUNTA NOWAKOWSKIEGO

REZYSERIA: TESA UJAZDOWSKA
SCENOGRAFIA: FŁIKS MATYJASZKIEWICZ
przy współpracy JANUSZA PAGÓRY
OPRACOWANIE MUZYCZNE: ZBIGNIEW GEDL I ANNA DĄBROWKA

PREMIERA: 12 LISTOPADA 1988

Opracowanie dramatyczne:
Tessa Ujazdowska
Kostiumy:
Jedwiga Matyjaszkiewicz
Ruch sceniczny:
Andrzej Besenik
Inspektor:
Barbara Koryńska
Sufler:
Ewa Adamczyk
Dźwięki:
Wiktor Świątki
Światło i dźwięk specjalne:
Andrzej Gajbelski
Administracja:
Sławomir Tomopolski

Pięć obrazów Legnedy
I
KRAKOWSKIE OLEANDRY —
pierwsze dni sierpnia 1914 r.
II
KIELCE — 30 sierpnia 1914 r.
III
LASKI NA BISKUPI —
ostatni dzień października 1914 r.
IV
NA LINII ŁOWCZÓWKI —
Willa Sulego Narodziła 1914 r.
V
NAD NIDĄ — druga połowa kwietnia 1914 r.
(Przeważa po II obrazie)

JUNAS }
CUPAGA }
PIETREK }
AUSTRYJAK }
ISKRA }
GROTDGER }
BRZYTYWA }
BETON }
HISTRIO }
SMOCZKOWSKI }
WELK }
GOLIAT }
SŁOWKOWSKI }
SAS }
ZAJACZKOWSKI }
GEN. BRANDNER }
ZADORA }
DREOP }
JENIEC }
KAPUCYN }
KAPRAL }
DZIOTA }
SŁOWKOWSKA }
SŁAWIA }
MANIA }

Kryształ Piotrowski
Kryształ Tworowski
Tatouaz Chudecki
Maciej Rostkowski
Jacek Interzantki
Krzysztof Zakrzewicz
Zbigniew Siemaszkiewicz
Stanisław Gajbelski
Tatouaz Olfenko
Czesław Grocholski
Daria Stankiewicz-Szczepaniak
Wanda Lisowska

oraz dzieci: Ania, Justa, Madzia, Maciek i Rory

KIEROWNIK PRODUKCJI — IRENA DELMAR

Podjękowanie ze szczególną pomocą:
Przedstawiciel Teatru „SYRENA” —
pani EWA KASZYCKA
Wiceprezesa Teatru „SYRENA” —
pani STANISŁAWIE SZCZOTKA
Wiceprezesa ZASP —
pani TADEUSZOWI SUŁATYKOWEMU
oraz panów:
HALINE BENNETT

BERNARDOWI CZAPLICKIEMU
KAMIŁOWI CZARNECKIEMU
JULIUSZOWI L. ENGLERTOWI
WŁODKOWI LESIŃCEMIU
SZCZESNEMU MICHAŁOWSKIEJ
WERZE PINTCHER
JOZEFOWI RUSZECKIEMU

6. *Niepodległa* – program obchodów 70. rocznicy odzyskania niepodległości, oprawa graficzna J.L. Englert, s. 8–9; zbiory własne M. Polaka.

Polski otwiera się droga do nowej lepszej przyszłości. Starajmy się sprostać nowym zadaniom i uczynmy naszą Ojczyznę krajem niepodległym i w pełni suwerennym¹⁸. Okolicznościowe przemówienie wygłosił również Zygmunt Szadkowski, przewodniczący Rady Narodowej. Po części oficjalnej goście obejrzeli teatr małych form, realizowany przez Tadeusza Malaka. Englert przygotował program obchodu, w którym wykorzystał wybraną ikonografię z albumu swego współautorstwa o Józefie Piłsudskim. W wydawnictwie znalazły się również kopie czterech pocztowych kart okolicznościowych projektu grafika.

W 1998 r. Englert opracował natomiast graficznie program uroczystego wieczoru z okazji 80. rocznicy odzyskania niepodległości¹⁹. Organizatorem,

¹⁸ *Niepodległa. Program wieczoru uczczenia 72. Rocznicy Niepodległości*, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny, Londyn 11 XI 1990, s. 1.

¹⁹ *Polska Niepodległa 1918–1998. Program uroczystego wieczoru dla uczczenia 80. Rocznicy odzyskania Niepodległości*, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny, Londyn 8 XI 1998. W 80. rocznicę odzyskania niepodległości Englert zaprojektował pieczęć z orzełkiem legionowym i cytatem z wypowiedzi J. Piłsudskiego: „[...] Zwyciężyć i spocząć na laurach to kłeska”. A.J.M. Tutak, *Polish Postal and Commemorative Service In Great Britain 1941–2003*, Londyn 2003, s. 444.

POLSKA NIEPODLEGŁA

STARANIEM ZJEDNOCZENIA POLSKIEGO W WIELKIEJ BRITANII
W OBECNOŚCI PREZYDENTA RYSZARDA KACZOROWSKIEGO
UROCZYSTY WIECZÓR DLA UCZCZENIA
OSIEMDZIESIĄTEJ ROCZNICY ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI

Dla uczczenia 80 rocznicy odzyskania niepodległości Fundacja Sztandarów Polskich Sił Zbrojnych wydała pamiątkową pieczęć pocztu brytyjskiej projektu Juliana L. Englerta

Modlitwa o zwycięstwo <i>Melodklamacja</i> Prełudium e-mal Fryderyka Chopina Słowa Stefan Witwicki	Gregorz Stachurski
Plonie opisako	Harcerki i harcerze z hufców „Bałtyk” i „Warszawa”
Piechota	Chór męski i harcerze
Przemówienie Józefa Piłsudskiego	Gregorz Stachurski
Świat cały śpi spokojnie Słowa i melodia anonimowe	Gregorz Stachurski
Da Big Jan Lechoń	Helena Miziniak
Fiwła Rewolucyjna Fryderyk Chopin	Ryszard Bielicki
Napędził Józef Reliżyński	Wojciech Piekarski
Polonez Fryderyk Chopin	Ryszard Bielicki
Synkowie mni Jery Zaluski	Wojciech Piekarski
Haj strzelcy Słowa i melodia Ludwik Anczyca	Chór męski
Przemówienie Józefa Piłsudskiego w pierwszej rocznicę bitwy	Gregorz Stachurski
„Płonki” Jan Lechoń	Helena Miziniak
Marsz Pierwszej Brygady Słowa Teodor Biernacki i Andrzej Halasicki	Chór męski
Mazur Polonez rycerski	Zespół „Karolinka” Zespół „Karolinka”
Opracowanie muzyczne i skomponiament Maria Druce	

Organizatoryzy składają podziękowanie:
Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” (Warszawa)
Fundacji Kółka Łankiego,
Fundacji Mateusza B. Grabowskiego (za pośrednictwem p. Jerzego Palmego)
oraz p. Krystynie Derszewskiej (SPK Londyn).
Opracowanie graficzne Juliana L. Englerta

Sala
Publika
Społeczna
Londyne

Teatruln
rge Otrudka
-kulturalnego
m. 8 XI 1998

Koncert Kapeli Wileńskiej:

Idzie żołnierz
Polak nie służy
Warszawianka

Wiązanka piosenek i wierszy wileńskich:

Rossa
O mój rozmrynie
Ułani, ulani
Rym cym cym
Pęk białych róż
Nie masz nad Leguna
Przybyli ulani pod okienko
„Ojczyzna z 1939 roku”
Pieśń repatriantów
Stare wileńskie ulice
Co mnie tam na Wilnie zatrzymało
Trzy pomniki
Zęgnaj, Wilno ukochane
Już mnie raz odebrali Wilno i Lwów
Już me dni ku schyłkowi się chyłą
List z za Bugu
Lekcja dzielema
Ukochana moja ziemia

W repertuarze II części mogą nastąpić zmiany

JEDYNA, NIEPOTWARZANA KAPELA WILEŃSKA
Kapela Wileńska „Wojek Maniek” z Litwy to znany, popularny i wielce lubiany zespół amatorski zespół artystyczny, sławny w Wilnie i na Wileńszczyźnie.
W czerwcu 1998 roku zespół obchodził 100-lecie swej działalności, jest to pierwsza kapela pomniejsza, która powstała w Wilnie. Jej kierownik, Zdzisław Lewicki, muzyk z wykształcenia, jest zawodowym kapelmistrzem Państwowej Orkiestry Symfonicznej. Charakterystyce go wielki talent, wielki smek i niezmówna pracowitość. W większości repertuaru muzycznego jest opracowany przez siebie; posiada przebiegane i mowno powstałe o życiu wileńskich Polaków; piosenki o nabości do ukochanego miasta, są patriotycznymi do szarych.
W ciągu 10-lecia na zespół na swoim koncie kilkadziesiąt koncertów w Wilnie i na Wileńszczyźnie, oraz wyjazdy za granicę: Moskwa, Lwów, Wiedeń, Warszawa, Kraków, Poznań, Gdańsk i wiele innych miast.
Od pierwszych dni powstania Kapeli Wileńskiej solistą był Marian Wajtkiewicz, szerzej znany publiczności jako Wojek Maniek, wieloletni działacz na rzecz kreowania kultury polskiej na Litwie.
Na repertuarze Kapeli Wileńskiej składają się: śmiech, piosenki, dowcipy, przepowiedni, piosenki kryzysowe oparte na tradycyjnych melodjach ludowych.
Opiszę wyżej wymienionych w skład zespołu wchodzi: Ryszard Brytys, wiecie urodzony muzykant, oraz Wiktor Dulka – znany bard wileński, jedyny na Litwie, który śpiewa piosenki Wypockiego w języku polskim.
W składowi swej działalności Kapela Wileńska i kabaret „Wojek Maniek” wydały cztery kasety.

Ilustracje na okładce i na tej stronie
Juliana Koszka
na tylnicy okładki: Michała Bilina

tak jak w poprzednich przypadkach, było Zjednoczenie Polskie w Wielkiej Brytanii, a uroczystości w POSK uświetnił swą obecnością były prezydent RP na uchodźstwie Ryszard Kaczorowski. Po okolicznościowych przemówieniach widzowie wysłuchali słowno-muzycznego programu patriotycznego, a następnie koncertu Kapeli Wileńskiej, która zaprezentowała piosenki i wiersze wileńskie.

Milenium chrztu Polski

W 1966 r. Englert aktywnie uczestniczył w organizacji obchodów tysiąclecia chrztu Polski, które emigracja uświetniła 22 maja uroczystością patriotyczną na stadionie White City, przygotowaną przez Komitet Tysiąclecia Polski Chrześcijańskiej. Włączył się w graficzne przygotowanie programu uroczystości, m.in. wykonując okładkę. Warto zwrócić uwagę na nadzwyczajny i niezwykle bogaty charakter polskiego święta. Na stadionie zgromadziło się ok. 40 tys. Polaków. Mszę św. celebrowali ks. bp Władysław Rubin oraz kard. John Carmel Heenan, arcybiskup Westminsteru. Nabożeństwo miało charakter ekumeniczny w związku z udziałem duszpasterzy Polskiego Kościoła Prawosławnego, Polskiego Kościoła Ewangelickiego oraz przedstawicieli Brytyjskiej Rady Kościołów. Obecne były na niej poczty sztandarowe Polskich Sił Zbrojnych. Po mszy rozpoczęło się widowisko mile-nijne „Litania polskich dziejów”, składające się z czterech części: I – Tarcze polskich miast, II – Nasze tysiąclecie (widowisko historyczne), III – Róża polskich miast (przeгляд tańców narodowych), IV – Wkraczamy w nowe tysiąclecie (m.in. uroczyste ślubowanie). Układ widowiska opracował i wyreżyserował je Leopold Kielanowski²⁰.

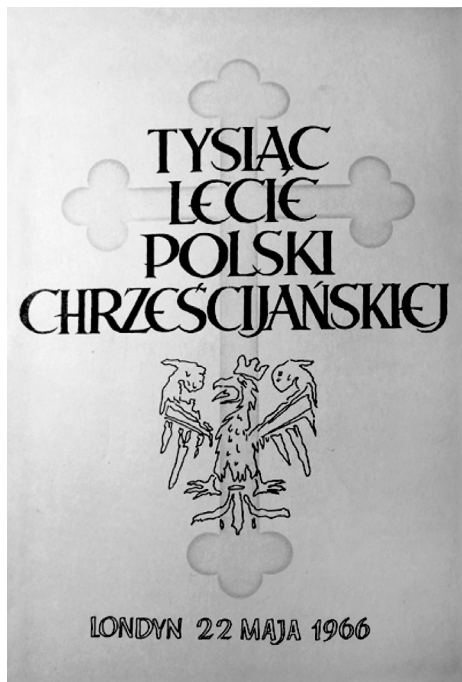
Rocznice wybuchu II wojny światowej i napaści sowieckiej na Polskę

Englert włączał się również w upamiętnianie rocznic wybuchu II wojny światowej. W 1969 r. opracował graficznie program uroczystego obchodu 30. rocznicy kampanii wrześniowej 1939 r. oraz 25. rocznicy działań wojennych na Zachodzie i Powstania Warszawskiego. Uroczystość odbyła się w Royal Albert Hall²¹.

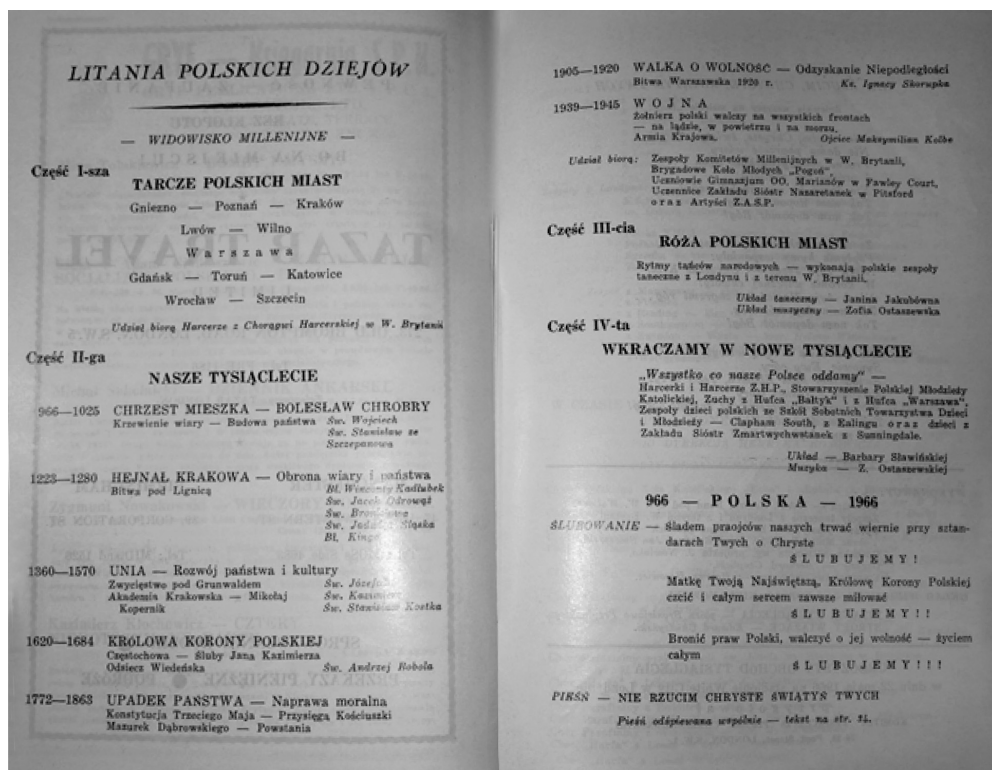
²⁰ Zob. *Tysiąclecie Polski Chrześcijańskiej*, wyd. Komitet Tysiąclecia Polski Chrześcijańskiej, Londyn 22 V 1966, ss. 35.

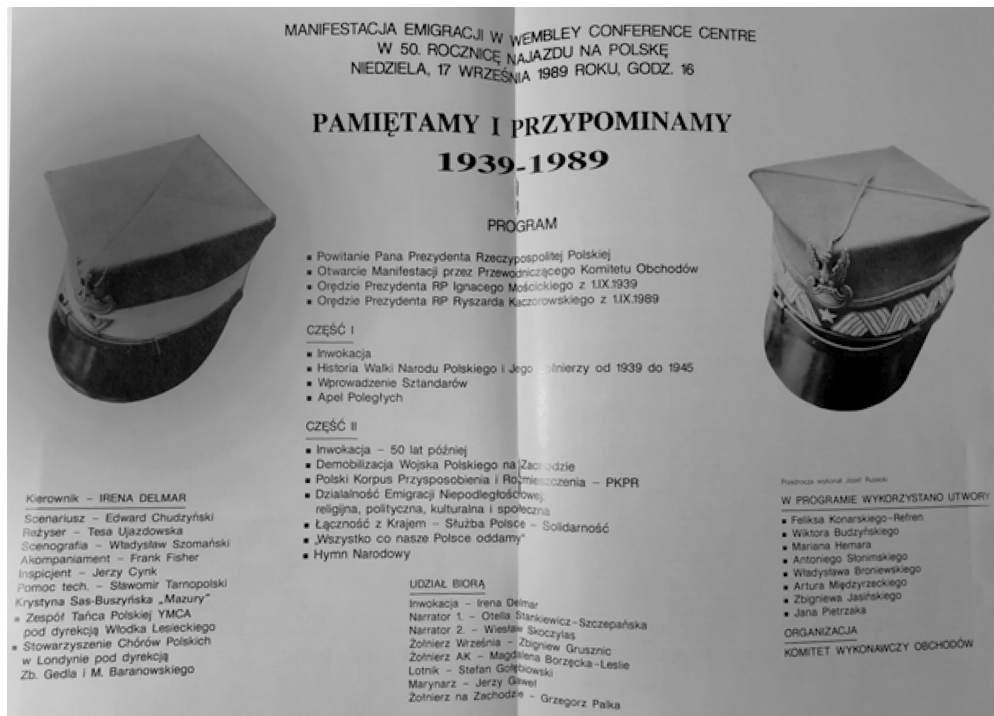
²¹ *Na polu chwały 1939–1945*, program uroczystego obchodu XXX rocznicy Kampanii Wrześniowej 1939 r. i XXV rocznicy działań wojennych na Zachodzie i Powstania Warszawskiego, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Royal Albert Hall, Londyn 1969.

8. *Tysiąclecie Polski Chrześcijańskiej*, wyd. Komitet Tysiąclecia Polski Chrześcijańskiej, Londyn 22 V 1966 r., pierwsza strona okładki; zbiory własne M. Polaka.

9. *Tysiąclecie Polski Chrześcijańskiej*, wyd. Komitet Tysiąclecia Polski Chrześcijańskiej, Londyn 22 V 1966 r., s. 32–33; zbiory własne M. Polaka.

10. *Pamiętamy i przypominamy 1939–1989*, wydawnictwo w 50. rocznicę najazdu na Polskę wraz z programem manifestacji, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Londyn 1989; zbiory własne M. Polaka.

W 1989 r. opracował graficznie publikację wydaną w 50. rocznicę najazdu na Polskę²². Obchody odbyły się pod honorowym protektoratem prezydenta RP Ryszarda Kaczorowskiego. Englert w Komitecie Wykonawczym, wraz z Ireną Delmar i Włodzimierzem Lesieckim, odpowiadał za program artystyczny wieczoru. Odrędie z okazji rocznicy wystosował prezydent Kaczorowski. Publikacja okolicznościowa składała się z dwóch części. W pierwszej umieszczono teksty historyczne, w tym wybrane przemówienia polskich prezydentów i innych czołowych polityków z lat 1939–1945, obrazujące najbardziej dramatyczne dla polskiego narodu momenty. Druga część poświęcona została aktualnym przemowom okolicznościowym. Centralną część publikacji stanowił program manifestacji emigracji w Wembley Conference Centre w 50. rocznicę najazdu na Polskę. Znamienny jest wykaz głównych obchodów Roku Polskiego, znajdujący się na ostatniej stronie. Na uroczystości rocznicowe z okazji 50-lecia najazdu na Polskę złożyło się 19 inicjatyw²³, m.in.: Festiwal Młodzieży Polskiej

²² *Pamiętamy i przypominamy 1939–1989*, wydawnictwo w 50. rocznicę najazdu na Polskę wraz z programem manifestacji, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Londyn 1989.

²³ *Ibidem*.

YMCA, 5. Zlot Związku Harcerstwa Polskiego w USA, obchody 10-lecia pontyfikatu Ojca Świętego, 70-lecia odzyskania niepodległości, Konferencja Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie, Zjazd Rady Polonii Wolnego Świata, uroczystość pod pomnikiem katyńskim i inne.

Rocznica katastrofy gibraltarskiej

Rok 1973 stał się okazją do oddania hołdu gen. Władysławowi Sikorskiemu w 30. rocznicę katastrofy lotniczej na Gibraltarze, w której zginął wraz z 16 osobami, w tym gen. Tadeuszem Klimeckim – szefem sztabu Naczelnego Wodza oraz swoją córką – por. Zofią Leśniowską. Na obchody rocznicy katastrofy Englert opracował pamiątkowe wydawnictwo, w którym zamieszczone zostały materiały biograficzne dotyczące gen. W. Sikorskiego, w tym bogata ikonografia. Obchody przygotował komitet złożony z delegatów organizacji zgrupowanych w Zjednoczeniu Polskim w Wielkiej Brytanii. W prezydium komitetu zasiedli: ambasador Edward Raczyński, ks. bp Władysław Rubin, gen. Stanisław Kopański, gen. Marian Kukiel oraz Alfred Urbański²⁴. Uroczystość uczczenia pamięci gen. Sikorskiego objęta została protektoratem prezydenta RP Stanisława Ostrowskiego. 1 VII 1973 r. hołd Naczelnemu Wodzowi złożono na cmentarzu w Newark. 3 lipca ambasador Raczyński otworzył w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego wystawę poświęconą pamięci premiera, a 4 lipca odbyła się uroczysta msza św. w kościele polskim przy Devonian Road, po której odsłonięto tablicę pamiątkową²⁵. Kulminacją obchodów była wieczornica „Świadkowie historii”. Akademia ku czci gen. Sikorskiego, przywódcy walczącego narodu, odbyła się w Great Concert Hall w Londynie. Wzięli w niej udział najważniejsi ówczesni przywódcy uchodźstwa polskiego w Wielkiej Brytanii.

Swoistą puentą patriotycznej drogi gen. Sikorskiego było przewiezenie jego prochów do Kraju w dniach 13–17 IX 1993 r.²⁶ Na tę okoliczność Englert opracował bogato ilustrowane wydawnictwo upamiętniające działalność Naczelnego Wodza. Na ostatniej stronie zamieścił oficjalną korespondencję między prezydentem Lechem Wałęsą i premierem rządu brytyjskiego Johnem Majorem na temat przetransportowania ciała Sikorskiego do Polski²⁷.

²⁴ *W XXX-tą rocznicę katastrofy w Gibraltarze 1943*, pamiątkowe wydawnictwo oraz program obchodów 30. rocznicy śmierci gen. Władysława Sikorskiego, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Zjednoczenie Polskie w Wielkiej Brytanii, Londyn 1–6 VII 1973, s. 5.

²⁵ *Ibidem*, s. 13.

²⁶ Szczegółowo na temat wcześniejszych inicjatyw przeniesienia szczątków gen. Sikorskiego do Polski zob. K. Tarka, *Rozgrywka nad trumną. Sprowadzenie prochów generała Władysława Sikorskiego do Polski*, „Dzieje Najnowsze” 2010, nr 3, s. 55–80.

²⁷ *Generał Władysław Sikorski 1881–1943*, oprac. J.L. Englert, Newark 1993.

PROGRAM UROCZYSTOŚCI
UCZCZENIA PAMIĘCI
 PREZESA RADY MINISTRÓW I NACZELNEGO WODZA
GEN. WŁADYSŁAWA SIKORSKIEGO
 W 30 ROCZNICĘ JEGO ŚMIERCI
 POD PROTEKTORATEM PREZYDENTA RP
 DRA STANISŁAWA OSTROWSKIEGO

1 lipca 1973 Hold na cmentarzu w Newark. Apel poległych. Modły i kazanie: ks. dziekan Franciszek Kącki. Organizacja mjr Leon Kliszewicz. Zrzeszone Chóry Polskie Środkowej Anglii — Harcerstwo — Orkiestra RAF.

3 lipca 1973 Otwarcie wystawy poświęconej pamięci gen. Sikorskiego w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego: amb. E. Raczyński.

4 lipca 1973 Mszę św. za duszę śp. gen. Sikorskiego i ofiar katastrofy gibraltarskiej odprawi i kazanie wygłosi ks. inf. W. Staniszewski. Odświeżenie tablicy, poświęconej gen. Sikorskiemu w kościele polskim na Devonia Road w Londynie dokona gen. dr Marian Kukiel.

6 lipca 1973 Great Concert Hall
w Londynie
 ŚWIADKOWIE HISTORII
 AKADEMIA KU CZCI GENERAŁA SIKORSKIEGO
 PRZYWÓDCY WALCZĄCEGO NARODU
 Zagajenie amb. E. Raczyński
 „Słowo o Generale” kmdr B. Wroński
 Przemówienie gen. Sikorskiego na otwarciu Rady Narodowej w Paryżu. (Dokumentalne nagranie z dnia 21 stycznia 1940 roku.)

<ol style="list-style-type: none"> 1. Gen. Z. Bohusz-Szyszko 2. Gen. B. Duch 3. Gen. St. Kopański 4. Gen. K. Rudnicki 5. Płk St. Zamoyski 6. Płk M. Leśniakowa 7. Płk pil. A. Gabszewicz 8. Kmdr B. Wroński 9. Gen. A. Szymański 	<p>Brygada Podhalańska — Narwik 1 Dywizja Grenadierów — Lagarde Brygada Karpacka — Tobruk Tworzenie Armii Polskiej w ZSRR Ze wspomnień adiutanta Pomocnicza Służba Kobiet Polskie Siły Powietrzne Polska Marynarka Wojenna Gen. Sikorski — przed odlotem z Bliskiego Wschodu (czerwiec 1943) Katastrofa gibraltarska Kraj i Armia Krajowa na wieść o śmierci gen. Sikorskiego 1 Dywizja Pancerna w walce SPK — spadkobiercy Idei</p>
---	--

10. Mjr L. Łubieński
 11. Gen. T. Pelczyński
 12. Gen. St. Maczek
 13. Gen. K. Ziemiński

Udział biorą Karol Dorwski, art. dram. Chór Chopina (b. Chór Wojska Polskiego)
 UKŁAD I NARRACJA LEOPOLD POBÓG-KIELANOWSKI

11. *W XXX-tą rocznicę katastrofy w Gibraltarze 1943*, pamiętkowe wydawnictwo oraz program obchodów 30. rocznicy śmierci gen. Władysława Sikorskiego, opracowanie graficzne programu J.L. Englert, Zjednoczenie Polskie w Wielkiej Brytanii, Londyn 1–6 VII 1973 r., s. 13; zbiory własne M. Polaka.

* * *

Major Juliusz Ludwik Englert dobrze zasłużył się Ojczyźnie, jej historii, pamięci o bohaterach, zwłaszcza Marszałku Józefie Piłsudskim, gen. Władysławie Sikorskim czy gen. Władysławie Andersie. Wraz z jego odejściem zabrakło tak wybitnego kronikarza, zamknęła się nieubłaganie niezwykła karta polskiej obecności w Wielkiej Brytanii. Analiza ogromnej liczby materiałów okolicznościowych, artykułów prasowych, publikacji albumowych, wystaw fotografii, kart i stempli filatelistycznych stanowi nieomal niewyczerpalne źródło wiedzy o polskim uchodźstwie w Wielkiej Brytanii, o Polakach kultywujących najlepsze polskie cechy narodowe, krzepiących się bohaterskimi kartami historii, ale również potrafiących zadumać się nad trudną sytuacją ciemnionej Polski powojennej. Uroczystości te miały istotne znaczenie dla

wzmocnienia i konsolidacji uchodźstwa polskiego. Dzięki temu Polacy na obczyźnie mogli przez dekady realizować misję wspierania Polaków w Kraju w ich staraniach o odzyskanie niepodległości i wytrwać w tym działaniu do momentu uzyskania przez Ojczyznę suwerenności.

Streszczenie

Godne obchodzenie rocznic i jubileuszy przez uchodźstwo polskie w Wielkiej Brytanii było możliwe nie tylko dzięki zaangażowaniu władz polskich na obczyźnie, ale również wydatnemu włączeniu się społeczności polskiej na czele z wybitnymi społecznikami, którzy nie szczędzili talentów, sił i środków dla upamiętnienia ważnych w odczuciu Polaków wydarzeń z historii Polski. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wyników analiz prac Juliusza L. Englerta jako kronikarza emigracji, grafika i współautora programów obchodów rocznic narodowych. Podstawę źródłową tych rozważań stanowi szeroki dorobek publikacyjny Englerta, dostępny niestety głównie w archiwach i bibliotekach polskich w Wielkiej Brytanii, jak również znajdujący się w zbiorach autora niniejszego artykułu. Prace Englerta są doskonałym materiałem poglądowym na temat genezy, okoliczności i przebiegu obchodów ważnych dla polskiego uchodźstwa wydarzeń z historii Polski. Analiza prac Englerta pozwala stwierdzić nadzwyczajne znaczenie tych uroczystości dla wzmocnienia i konsolidacji uchodźstwa polskiego. Dzięki temu Polacy na obczyźnie mogli przez dekady realizować misję wspierania Polaków w Kraju w ich staraniach o uzyskanie suwerenności.

Celebrations of National Anniversaries by Polish Political Emigration in Great Britain in the Light of Occasional Prints of Juliusz L. Englert

A solemn celebration of anniversaries and jubilees of great historical events by Polish emigration in Great Britain was possible not only due to the involvement of the Polish authorities in exile, but also thanks to the considerable participation of the Polish community, including outstanding social activists who did not spare their talent, strength and resources to commemorate important events from the history of Poland.

The purpose of this article is to present the results of research on the work of Juliusz L. Englert as chronicler of the emigration, graphic artist and co-author of the programmes of celebrating national anniversaries. The study is based on Englert's extensive publishing output, unfortunately available mainly in Polish archives and libraries in Great Britain, but also in the possession of the author of this text.

Englert's works are excellent demonstrative material for a thorough study of the genesis, circumstances and course of the celebrations of events from Polish history important for the Polish people in exile. An analysis of Englert's works reveals the extraordinary importance of these ceremonies for strengthening and consolidating of Polish people in exile. Over decades they made it possible for Poles abroad to carry out the mission of supporting their fellow countrymen in Poland in their efforts to regain sovereignty.

Bibliografia

Bednarek L., Mrugała W., *Juliusz Ludwik Englert – żołnierz, fotograf, filatelista – historia o wyjątkowym człowieku*, w: *Katalog Krajowej Wystawy Filatelistycznej „Żołnierz polski podczas II wojny światowej”*, red. T. Galant, Koszalin 2015, s. 65–72.

- Danel J.K., *Druga Wielka Emigracja 1945–1990. Słownik biograficzny*, t. I, Zamość 2011.
- Generał Władysław Sikorski 1881–1943*, oprac. J.L. Englert, Newark 1993.
- Grodziska K., *Polskie groby na cmentarzach Londynu*, Kraków 1995.
- Ojczyzna w obiektywie. Imponderabilia kronikarza Juliusza L. Englerta na emigracji*, red. A. Biernat, W. Stępnia, Warszawa 2010.
- Polak M., *Juliusza Englerta pamięć o Marszałku*, w: *Marszałek Józef Piłsudski w pamięci Polaków*, red. nauk. P. Michalak, B. Polak, M. Polak, W. Wierzejewski, Koszalin 2016, s. 169–185.
- Rostocki W., „*Stepań*” w Londynie, w: *Ojczyzna w obiektywie. Imponderabilia kronikarza Juliusza L. Englerta na emigracji*, red. A. Biernat, W. Stępnia, Warszawa 2010, s. 15–16.
- Suchcitz A., *Płk Adam Englert*, w: *Ojczyzna w obiektywie. Imponderabilia kronikarza Juliusza L. Englerta na emigracji*, red. A. Biernat, W. Stępnia, Warszawa 2010, s. 19–21.
- Tarka K., *Rozgrywka nad trumną. Sprowadzenie prochów generała Władysława Sikorskiego do Polski*, „*Dzieje Najnowsze*” 2010, nr 3, s. 55–80.
- Tutak A.J.M., *Polish Postal and Commemorative Service In Great Britain 1941–2003*, Londyn 2003.

Biogram: **Michał Polak** – dr hab. nauk humanistycznych, prof. nadzw. Politechniki Koszalińskiej; dziekan Wydziału Humanistycznego. Autor ponad 130 publikacji, w tym kilkunastu monografii autorskich i współautorskich oraz wyborów źródeł. Jego badania koncentrują się na historii najnowszej Polski, w szczególności na międzynarodowych, gospodarczych i biograficznych aspektach powstania wielkopolskiego i Wojska Wielkopolskiego, historii II wojny światowej, emigracyjnej myśli politycznej i ekonomicznej oraz na polityczno-gospodarczej problematyce współczesnej Europy. E-mail: mcpol@o2.pl.